

O komerčních testech otcovství

Testy otcovství se v poslední době staly módní záležitostí, přinejmenším v mediální sféře. Kdo alespoň trochu sleduje vysílání našich televizí, musí časem nabýt dojmu, že se bez této rekvizity neobejde žádný seriál, tudíž žádný příběh, a že tedy v tom obyčejném, netelevizním životě to bude asi podobně. Semínko je zaseto, divák už ví, že pochybnosti stran otcovství se řeší testem, většinou tajně provedeným. Protokol z testu pak slouží jako trumf k důkazu nevěry (zatajeného otcovství apod.) a příběh může dál pokračovat.

To je svět televizní. Jak to ale chodí v běžném reálném světě? Realita je v něčem jiná, v něčem podobná. První rozdíl, který však znají jen ti, kteří testy poskytují, je v tom, že testy otcovství nejsou tak běžnou záležitostí. I přes mediální ujišťování, že se jedná o celkem normální věc, tomu tak stále není, alespoň v ČR.

Testy otcovství se provádějí ve dvou základních formátech, i když metodicky se jedná o tentýž úkol: zjistit, jestli mezi domnělým otcem a dítětem je genetická podobnost ve formě totožných alel, které dítě musí zdědit jak po matce, tak po svém biologickém otci.

Prvním formátem je soudněznalecké testování otcovství, jehož výstupem je znalecký posudek. O znalecký posudek může požádat soukromá osoba, ale musí zajistit, aby všechny relevantní osoby souhlasily s odběrem vzorku, což bývá někdy problém. Většina znaleckých posudků je vypracovávána na základě usnesení soudu. V tom případě jsou všechny relevantní osoby povinny se testování podrobit. Na podkladě posudku soudce může (ale nemusí) přikrout otcovství muži, kterého posudek s určitou pravděpodobností označil jako biologického otce.

Druhým formátem je komerční testování otcovství. Na rozdíl od znaleckého testování může být provozovatelem této služby kdokoliv s jakkoliv určenými pravidly a vlastně i vyhodnocením a výstupem. Poskytování této služby není nijak vázáno a vzato do důsledku, zákazník-laik nemá možnost se dozvědět, nakolik seriózně bude „jeho“ otcovství zjišťováno. Skuteční poskytovatelé si to ale uvědomují a snaží se o sobě a o vyšetření co nejvíce informovat a dosáhnout nějaké certifikace, kterou pak předkládají jako důkaz své způsobilosti. Kdo si projde internet, najde u nás přes 10 subjektů, které nabízejí test otcovství. Reálně tuto službu poskytuje asi 5 firem, ostatní to mají jen jako potenciální možnost k plastické chirurgii nebo jiným výdělečným úkonům. Ceny se pohybují od necelých 5 000 do 15 000 Kč. Některé subjekty testují samy, některé jsou jen dealeri a posílají vzorky k vyšetření do zahraničí.

Protože podmínky komerčního testování se liší u jednotlivých poskytovatelů, zaměřím se na úzus v naší firmě. Tato služba je u nás plně anonymní, nijak nezkoumáme identitu žadatele, výsledek má povahu soukromé informace, kterou nelze použít např. u soudu, ale lze se podle ní řídit, tedy lze podniknout právní kroky (nebo naopak nepodniknout). Za cenu kolem 5 000 Kč se tak lze někdy vyhnout daleko nákladnějšimu právnímu sporu.

Testování probíhá korespondenčním způsobem, klient si zakoupí odběrovou soupravu (dostane ji i v lékárnách jako P-TEST), provede odběr sám u sebe a u osob, které se budou vyšetřovat, a vzorky odešle. Klient dostane výsledek opět korespondenčně. Odběr vzorku je založen na stěru bukalní sliznice, takže jej klient zvládne sám podle návodu.

Vyšetření lze provést ze vzorků domnělého otce a dítěte (dvoučlenné vyšetření) nebo matky, domnělého otce a dítěte (tríčlenné vyšetření). Druhý případ je pro klienta výhodnější, protože umožňuje získání výsledku s velmi vysokou pravděpodobností (při potvrzení otcovství).

Dvoučlenné otcovství je poněkud kontroverzní, protože o testování svého dítěte matka buď neví, nebo s ním nesouhlasí. Naopak pro mnoho otců je to jediná cesta, jak si svoje otcovství ověřit. Když jsme v roce 1998 tuto službu uváděli na trh, uvědomovali jsme si kontroverznost tohoto dvoučlenného testu a nebyli jsme si jisti, jaká bude reakce veřejnosti, hlavně žen-matek, které takto jejich partneri obešli. Od té doby se empiricky ukázalo, že i dvoučlenné testování je pro společnost přijatelné.

Při anonymním testování dodržujeme etická pravidla, která jsme si na počátku sami nastavili, a čas prověřil, že docela správně. Za eticky pochybené považujeme vyšetření v několika případech: z nestandardních biologických materiálů (vlasy, nedopalky, sperma, toaletní potřeby), za nestandardních podmínek (pod záminkou jiné činnosti) a odběr v těhotenství.

Zásadně odmítáme jiný typ vzorků než standardní bukalní stěry, protože vzorky, které nemohou být odebrány takto, by byly odebrány pokoutním způsobem bez vědomí testované osoby. Někteří klienti skutečně nabízejí vlasy a různé předměty, které používaly osoby, jejichž vzorek je zapotřebí. Je třeba dodat, že existují firmy, které i takové vzorky vyšetří.

Pokud se týká nestandardních podmínek odběru, pak nemáme možnost ani oprávnění zkoumat, jak žadatel o vyšetření přišel ke vzorku, ale někteří klienti nás někdy žádají, abychom provedli odběr, jakoby šlo o výtěr z krku (jako krytí, kdyby vnímavé dítě sdělilo matce, kde bylo, když jej měl otec na starosti...). Chápeme sice choulostivost situace, ale právě zde leží ta tenká etická hranice, ze kterou už nelze jít.

Po testování v těhotenství je také určitá poptávka. Test otcovství není indikace pro provedení amniocentézy nebo choriocentézy, takže pro matku dítěte není možné získat vzorek plodu. „Nesprávné“ otcovství by bylo pravděpodobně důvodem k interrupci. Tady vidíme další etickou hranici, která by neměla být překračována. Nicméně okolnosti bývají složitější a několikrát jsme testovali buňky plodu, pokud byla provedena amniocentéza z genetických důvodů a pokud jsme byli ujištěni, že těhotenství je žádoucí, ať test dopadne jakkoliv. Hlavní ujištění ale plynulo z pokročilosti gravidity, kdy se provádí amniocentéza – v té době už není možné provést interrupci jen na přání matky. Pro úplnost je nutno uvést, že testování otcovství během gravidity má své příznivce i mezi lékaři.

Nyní slibovaná realita, jak četně jsou testy otcovství prováděny v ČR, a co tento odhad vlastně znamená. Číslo vyšetřených případů si komerční firmy ponechávají v tajnosti, popřípadě je zveličují, protože noví klienti se lépe lákají do prosperující velké firmy. I přes mediální tlak, že nechat si otestovat otcovství je vlastně „in“, se podle našich zkušeností většina lidí chová racionálně a otcovství testuje, jen má-li silný motiv, většinou v krajních životních situacích. S testováním otcovství je to totiž jako s pícháním do vosího hnízda: výsledek vás může nemile zaskočit a můžete mít problém, s nímž jste nepočítali.

Radovan Haluza

MUDr. Radovan Haluza

GENERI BIOTECH s. r. o., Hradec Králové, e-mail: radovan.haluza@generi-biotech.cz